

משך חכמה

פרשת בראשית, פסקא כ-כג

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

תשפ"ג, גליון מס' תקח טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

מה הפירוש "קניתי איש את ה'?"

[כ]

(ד, א) קניתי איש את ה'. זה¹ היה קודם החטא (סנהדרין לח, ב), והיה מחפץ הבורא שיהיו נצחים בחומר זך [כמו שכתב הרמב"ן

(ד, א) וְהָאָדָם יָדַע אֶת תְּוֹהוֹ אֲשֶׁתוֹ וַתְּהַר וַתֵּלֶד אֶת קַיִן וַתֹּאמֶר קָנִיתִי אִישׁ אֶת ה' :

בנינו, ומצילות אותנו מן החטא].¹ ויש לדקדק בדברי חז"ל: א. מדוע לא אמר אליהו לרבי יוסי שהאשה היא עזר כנגדו, כיון שמצילתו מהחטא ומגדלת את בניו. ב. מדוע רבי חייא לא אמר לבנו דיינו שטוחנת את החיטים ועושה לו את הפשתן.

¹ [כ] על הפסוק (בראשית ד, א) וְהָאָדָם יָדַע אֶת תְּוֹהוֹ אֲשֶׁתוֹ וַתְּהַר וַתֵּלֶד אֶת קַיִן וַתֹּאמֶר קָנִיתִי אִישׁ אֶת ה' יש לבאר, מהו "קניתי איש את ה'", דהיה לה לומר 'איש מאת ה'', ולא "את". [ורשי" פירש וז"ל "את ה' - כמו עם ה', כשברא אותי ואת אישי, הוא לבדו בראנו, אבל בזה שותפים אנו עמו". ולא ידעתי מה הוקשה לו על פירוש רש"י].

אבל לאור המבואר לעיל אתי שפיר, דהנה רבי יוסי שאל את אליהו על הפסוק (בראשית ב, יח) "וַיֹּאמֶר ה' אֱלֹהִים לֹא טוֹב הָיְתָה הָאָדָם לְבַדּוֹ אֶעֱשֶׂה לוֹ עֲצֵר כְּנֶגְדּוֹ", שהיה לפני החטא, ואם האדם לא היה חוטא, לא היה בו הרהורי עבירה, והיה נצחי, ולא הייה צריך אשה כדי לקיים את המין האנושי, ועיקר בריאת האשה כדי להיות עזר לאדם הנצחי, ועל פרט זה בלבד שאל רבי יוסי את אליהו, מה היא העזר של האשה, לכן לא אמר לו שמצילתו מן החטא ומגדלת את בניו, ומיושב דקדוק א'. אבל רבי חייא דיבר על אחר החטא, ולכן הגדיל את האשה שמצילתו מן החטא ומגדלת בניו, וזה הרבה יותר מטוחנת חיטים ועושה בפשתן, ומיושב דקדוק ב'.

ומבאר המשך חכמה, על פי פירוש הרמב"ן, על הפסוק בראשית (ב, יז) "וַיִּמְעַץ הַדְּעַת טוֹב וַרְעָה לֹא תֹאכַל מִמֶּנּוּ כִּי יוֹם אֶכְלָךְ מִמֶּנּוּ מוֹת תָּמוּת", דהקשו, הא מתחלת תולדתו היה עומד למות, ומבאר על פי דברי חז"ל (שבת נה, ב), דבאמת האדם נברא להיות נצחי, ורק מפני חטא עץ הדעת נקנסה עליו מיתה, וזהו פשוטו של מקרא, שאם תאכל תמות, ואם לא תאכל באמת לא תמות לעולם. וז"ל הרמב"ן (שם) "ועל דעת רבותינו (שבת נה, ב), אלמלא שחטא, לא מת לעולם, כי הנשמה העליונית נותנת לו חיים לעד, והחפץ האלהי אשר בו בעת היצירה, יהיה דבק בו תמיד, והוא יקיים אותו לעד, כמו שפירשתי במלת וירא אלהים כי טוב (לעיל א ד) "עכ"ל.

[וראיתי לתת ביאור בדברי רבי יוסי ואליהו. דלכאורה הוא פלא גדול, וכי רבי יוסי לא ידע שהאשה טוחנת חיטין ועושה בפשתן, ועוד מה השיב לו אליהו. ובאמת יש לדקדק בלשון "מאירה עיניו ומעמידתו על רגליו", מדוע אמר לו לשון זה. אבל באמת שאלת רבי יוסי היא, מדוע צריך אשה בשביל לטחון חיטין ולעשות בפשתן, יכול לקנות עבד לשמשו, ומה אמר ה' שיעשה לו אשה כדי לעשות עבודות הללו שכל עבד יכול לעשותן. והשיב לו אליהו, דאינו דומה מה שהעבד עושה לאדונו, למה שהאשה אשה לבעלה, כי יחסר לאדם רגש הלב כמעשה של העבד, וכמו שאמרו חז"ל (כתובות סא, א) שאפילו הכניסה לו הרבה שפחות, היא חייבת להציע לו את המטה כו' משום חיבה. וזה מה שהשיב אליהו לרבי יוסי, שעל ידי זה שהשאה עושה זאת ולא עבד, היא מאירה את עיניו ומעמידתו על רגליו, היינו רגש הלב שעושה עם מלאכתה, וזה הכונה עזר כנגדו. ולולי דמיספתינא אמינא, שרבי יוסי, לרוב גדלותו, לא היה צריך זאת, לכן שאל את רבי אליהו מה הוא העזר, והשיב לו, שלכלל האנשים זה הכרחי].

אם כן לפי זה, לפני חטא עץ הדעת לא היו צריכים אדם וחיה להביא תולדות כדי שיהיה קיום למין האדם, כי בלאו הכי אינו מת לעולם, אבל צריכים להביא תולדות רק לריבוי הבריות בעולם, ולא לשמור על נצחיות מין האדם. והנה מבואר בחז"ל (סנהדרים לח, ב) דקין נולד לפני חטא אדם הראשון.

ועל פי זה מבואר היטב מה שאמרה חוה "קניתי איש את ה'", היינו שהרביתי את המין האנושי, והוספתי על מה שה' ברא, אבל לא לקיום המין, וזה הפירוש קניתי איש את, תוספת, היינו "את" שהוא תוספת על מה שברא ה'.

ועל פי זה יתיישב לנו עוד תמיה גדולה. דהנה שני שמות קרא האדם לחוה, בתחלה קרא לה אשה, דכתיב (בראשית ב, כג) "וַיֹּאמֶר הָאָדָם זֶאת הַפֶּעַם עֵצָה מַעֲצָמִי וּבָשָׂר מִבָּשָׂרִי לְזֵאת יִקְרָא אִשָּׁה כִּי מֵאִשׁ לִקְחָהּ זֵאת", ולאחר מכן קרא לה חוה, דכתיב (בראשית ג, כ) "וַיִּקְרָא הָאָדָם שֵׁם אֲשֶׁתוֹ חוּהַ כִּי הוּא הִקְיָה אִם כָּל חַי", והוא פלא גדול. אבל לאור המבואר יתיישב היטב,

ועל פי ביאור זה יתבאר לנו דברי חז"ל ביבמות, דהנה איתא שם (סג, א) "אשכחיה רבי יוסי לאליהו, אמר ליה: כתיב (בראשית ב, יח) אעשה לו עזר, כמה אשה עוזרתו לאדם, אמר ליה: אדם מביא חיטין, חיטין כוסס? פשתן, פשתן לובש? לא נמצאת מאירה עיניו ומעמידתו על רגליו?". ועוד גרסינן התם "רבי חייא הוה קא מצערא ליה דביתוהו, כי הוה משכח מידי, צייר ליה בסודריה ומיייתי ניהלה. אמר ליה רב: והא קא מצערא ליה למר! א"ל: דיינו שמגדלות בנינו, ומצילות אותנו מן החטא [פירוש: אשת רבי חייא היתה מצערת אותו, ואף על פי כן אם מצא מציאה היה מביאה לה. שאלו בנו מדוע אתה נוהג כן, והרי היא מצערת אותך, והשיב לו "דיינו שמגדלות

משך חכמה

פרשת בראשית, פסקא כ-כג

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

תשפ"ג, גליון מס' תקח טל: 052-7611435 מייל: v.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

[כא]

(ד, ג-ה) וַיְהִי מִקֵּץ יָמִים וַיָּבֵא קִין מִפְּרֵי הָאֲדָמָה מִנְחָה לַה': (ד)
וְהֶבֶל הֵבִיא גַם הוּא מִבְּכֹרוֹת צֹאנוּ וּמִחֶלְבֵהֶן וַיִּשַׁע ה' אֶל הֶבֶל וְאֶל
מִנְחָתוֹ: (ה) וְאֶל קִין וְאֶל מִנְחָתוֹ לֹא שָׁעָה וַיַּחַר לְקִין מְאֹד וַיִּפְּלוּ
פָּנָיו:

מדוע לא שעה ה' למנחת קין

(ד, ג-ה) וַיָּבֵא קִין מִפְּרֵי הָאֲדָמָה כו' ואל קין כו'. הנהי' כפי

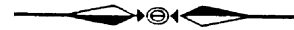
ומבאר המשך חכמה, דהטעם שלא שעה למנחת קין, הוא מטעם אחר
לגמרי, כי התורה אסרה להביא פירות לקרבנות, ולא רק לישראל אלא אף
לכן נח, לכן לא שעה למנחתו, וזה מפורש בכתוב, ומיושב הכל בס"ד.
והמקור שאין להביא פירות לקרבן, הוא מדכתיב (ויקרא ב, יא) "כֹּל הַמִּנְחָה
אֲשֶׁר תִּקְרְבוּ לַה' לֹא תַעֲשֶׂה חֶמֶץ כִּי כֹל שֶׂאֵר וְכֹל דְּבֵשׁ לֹא תִקְטְרוּ מִמֶּנּוּ
אֲשֶׁה לַה'", ולא מפורש מהו דבש שאסרה תורה להקריבו, ואיחא בירושלמי
ביכורים (א, ג) דדבש זה, אינו דבש דבורים, מדכתיב בדברי הימים-ב (לא,
ה) "וְכַפֶּרֶץ הַדְּבָר, הַרְבּוּ כְּנִי יִשְׂרָאֵל, רִאשִׁית דָּגָן תִּירוֹשׁ וַיִּצְהָר וַיִּדְבֹשׁ, וְכֹל
תְּבוּאֹת שְׂדֵה וּמְעָשָׂר, הַפֶּל לְרֹב הִבְיִאוּ", פירוש, דחזקיהו המלך העביר
העבודה זרה והשיב את ישראל לאביהם שבשמים להפריש תרומות
ומעשרות, ועל זה אמרו שהביאו תרומות ומעשרות מדגן, תירוש הם ענבים,
ויצהר הוא שמן זית, ודבש, והרי אין דבש דבורים חייב במעשר, אלא הוא
תמרים, שכיון שיש להם מתיקות כדבש, נקראים דבש, והטעם שלא כתוב
תמרים, כיון שכולל כל פירות מתוקים כתאנים ותמרים וכדו', דהיינו פירות
האילן, ומכאן לומד הירושלמי, שאיסור דבש על המזבח פירושו לפירות.
[ודע, שהמשך חכמה מאיר ענינו בדבר שנתקשו בו הקדמונים. דהנה
הרמב"ם סתם וכתב (איסורי מזבח ה, א) וז"ל "שאור ודבש אסורין לגבי
המזבח, ואיסורין בכל שהן, שנאמר כי כל שאור וכל דבש לא תקטירו וגו'"
עכ"ל, ולא פירש מהו הדבש שאסור. ובמשנה למלך (שם) הביא את דברי
רש"י (ויקרא ב יא) "וכל דבש - כל מתיקת פרי קרויה דבש" עכ"ל, ונלאו
המפרשים למצוא מקור לדברי רש"י, וכתבו שהוא מפני שנסמך לזה דין
ביכורים, והאריך בזה המשנה למלך, אבל המשך חכמה מביא מקור מופלא
מירושלמי מפורש].

וכיון שכל הפירות אסורים, גם בן נח בבמה שלו אסור בשאור ובפירות על
גבי המזבח, ולכן לא שעה למנחת קין. [והנה המשך חכמה סתם ולא כתב
מנא ליה שבן נח גם אסור בבמה שלו בשאור ודבש. ולכאורה הוא קשה

בפירושו (בראשית ב, יז), ואם כן, אין התולדה להיות קיום נצחי
במין, כיון שהם קיימים באיש, לכן אמרה קניתי איש את ה',
היינו שהגדלתי והוספתי במציאות ובמין. וזה שאמרו רבותינו
זכרונם לברכה (יבמות סג, א) דיינו שמגדלות בנינו ומצילות
אותנו מן החטא, שקודם החטא היתה רק לעזר, אדם מביא חטין,
חיטין כוסס כו' (יבמות, שם), שלקיום המין לא היינו צריכים
לה, אבל אחר החטא היא מקיימת המין האנושי, ולכן קרא שמה
חוה כי היא היתה אם כל חי (בראשית ג, כ), רצונו לומר, היא
הראשונה שמקיימת המין, והבן².

דבתחלה לא היתה אם כל חי, כי היה קיום נצחי למין האנושי גם בלא הולדת
עוד ילדים, לכן קרא לה רק אשה, שמאיש לוקחה, ומצא בה קורת רוח, אבל
לאחר החטא קרא לה חוה, כי היא אם כל חי לקיום המין האנושי, ומיושב
הכל בס"ד.

² תמצית דבריו: הפירוש "קניתי איש את ה'", היינו שהוסיפה
עוד יצור נברא על מה שה' ברא. אבל לא היתה המטרה קיום
המין האנושי, כי היה זה לפני החטא, והאדם היה ראוי לחיות
לנצח לולי החטא, ולכן קרא האדם לאשה לפני החטא אשה
בלבד, אבל רק לאחר החטא קרא לה חוה, אם כל חי, כי היא קיום
המין האנושי.

[כא]

³ [כא] על הפסוקים (בראשית ד, ג-ה) - "(ג) וַיְהִי מִקֵּץ יָמִים וַיָּבֵא קִין מִפְּרֵי
הָאֲדָמָה מִנְחָה לַה': (ד) וְהֶבֶל הֵבִיא גַם הוּא מִבְּכֹרוֹת צֹאנוּ וּמִחֶלְבֵהֶן וַיִּשַׁע
ה' אֶל הֶבֶל וְאֶל מִנְחָתוֹ: (ה) וְאֶל קִין וְאֶל מִנְחָתוֹ לֹא שָׁעָה וַיַּחַר לְקִין מְאֹד
וַיִּפְּלוּ פָּנָיו", יש לדקדק, מדוע באמת לא שעה למנחת קין. ורש"י פירש,
שהביא מן הפרי הגרוע. ובמזרחי מבאר, דמקור לזה מדפירש הכתוב
במנחת הבל שהביא מבכורות צאנו ומחלבהן, ואצל קין לא פירש, שמע
מינא דלא הביא מהמובחר. וקשה, הא קרבן מן הגרוע הוי קרבן אפילו על
מזבח ה', אלא שאינו מן המובחר, עיין רמב"ם איסורי מזבח פאר א הלכה
(א), ומדוע לא שעה למנחת קין, שאף על פי שמן המובחר הוא יותר ראוי,
אבל שלא לקבל מנחתו בגלל שאינו מן המובחר, זה לא מצאנו בדיני
קרבנות. וביותר קשה, דדבר כל כך חשוב שלא שעה למנחתו, לא מפורש
בכתוב הטעם רק ברמז.

משך חכמה

פרשת בראשית, פסקא כ-כג

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

תשפ"ג, גליון מס' תקח טל: 052-7611435 מייל: v.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

כז), שכיון שנולד, והוא נגמר מהטבע בלבד, לא ירצה. וכן הפרי, כיון שגדולו נגמר מהטבע בלבד בלא מעשה האדם, לא ירצה לריח ניחוח לפני השם יתברך. לכן לא ירצה למנחה רק סולת חטים או גרש כרמל, שנשתתף מעשה האדם, וכן יין ושמן שהכל בא במעשה האדם. ודובשא דתמרי ושאר פירות, המשקין היוצאין לא חשיבי, כדאמר פרק כיצד מברכין (ברכות לח, א) דמברכין עליהן שהכל, ואין כאן מקום להאריך, לכן גם בתורת בן נח כן, דפרי לא ירצה לריח ניחוח, ודו"ק⁴.

כדאיתא בזבחים (קיג, א), ומדוע דוקא הקרבת פירות נאסר אף בכני נח. אבל הביאור בזה, דהחמירה תורה שלא יקריב האדם אלא מדבר שיגע בו בעצמו, דאיך יקריב לה' דבר שלא יגע בו, וכל כולו מבורא עולם. דעיקר ההקרבה הוא שנותן ממה שעמל בו לה'. לכן, פירות שלא עמל בהם אסרה תורה להקריב על גבי המזבח, אבל בעלי חיים שעמל בהם לגדל אותם, הם חשובים להקריב על גבי המזבח, ומטעם זה אסרה תורה להקריב מחוסר זמן (ויקרא כב, כז), כיון שנגמר בטבע ולא עמל לגדלו. ולכן לא ירצה למנחות אלא סולת חיטין וגרש כרמל, שהאדם עמל בהם לטחון ולגרוס. וכן יין לנסכים ושמן למנחות ראוי להקריב, כיון שהאדם עמל עליהם להוציא מהם יין ושמן. ואם תאמר, אם כן מדוע אסרה תורה להקריב משקין של פירות, ולא התירה רק יין ושמן, והרי כל המשקין עמל בהם לסוחטן. ומבאר המשך חכמה, על פי מה שאמרנו בברכות (לח, א), דמשקה של כל הפירות אינם חשובים והם רק זיעה בעלמא, לכן לא ירצו לקרבן, דהיינו באמת עמל בהם האדם, אבל חשיבותן פחותה, לכן אינם ראויים להקריב קרבן. לאור כל זה מבואר מדוע בן נח אסור להקריב פירות שלא עמל בהם, ולכן לא שעה ה' למנחת קין.

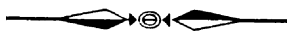
⁴ תמצית דבריו: ה' לא שעה למנחת קין, כיון שאין ראוי להקריב לפני ה' אלא מדבר שעמל בו האדם, ולא נגמר בטבע. כי איך יקריב דבר שכולו מאת ה' יתברך. לכן אסרה תורה להקריב פירות שלא עמל בהם, אבל מקריב בעלי חיים שעמל בהם, או שמן ויין שעמל בהם, וכיון שקין הקריב פירות, לכן לא שעה ה' למנחתו.

המבואר בירושלמי בכורים (א, ג) דדבש מקרי פירות כמו תמרים, ובדבש כתוב (ויקרא ב, יב) קרבן ראשית תקריבו אותם כו' לריח ניחוח, לכן לא שעה אל מנחת קין שהביא מפרי האדמה, דגם בן נח בבמה זידיה אסור בשאור, ופשוט. יעוין בירושלמי ריש עבודת גילולים (א, א), עבודת גילולים וותרנית היא כו', וקטר מחמץ תודה (עמוס ד, ה). והענין מושכל, כי לא בחר השם בהקרבן כי אם בהשתתף מעשה האדם בזה, כמו בעל חי, שהאדם טורח בטפולו ובגדולו. לכן אסרה תורה מחוסר זמן (ויקרא כב,

מאוד, דמבואר בזבחים (קיג, א) דאיך ריח ניחוח בכמה, ובשאור ודבש כתיב (ויקרא ב, יב) "וְאֵל הַמִּזְבֵּחַ לֹא יֵעָלוּ לְרִיחַ נִיחֹחַ", ואין זה בכמה, ומנין פשיטא ליה שבן נח אסור בשאור ובדבש בכמה. וביותר תגדל הפליאה, שהמשך חכמה מציין "ובדבש כתוב (ויקרא ב, יב) קרבן ראשית תקריבו אותם כו' לריח ניחוח", והרי מזה ראייה שאין זה בכך נח. ונראה פשוט, דפשיטא ליה למשך חכמה, דאם כתבה תורה ששאור ודבש אינו עולה לריח ניחוח, אין הבדל בין מזבח לכמה, ומה שאמרנו "אין ריח ניחוח בכמה", היינו שאין אסור להקריב בכמה קרבן שאינו לריח ניחוח, אבל כודאי אינו לריח ניחוח, לכן הביא המשך חכמה ראייה לזה מדכתיב שלא יעלו לריח ניחוח, כי מה שמפורש בתורה שאינו ריח ניחוח, לא יעלה לריח ניחוח בכמה. ומה שכתב המשך חכמה דבן נח אסור בכמה בשאור, רצונו לומר שאינו עולה לריח ניחוח, אבל אינו אסור. וכדי שלא תתמה על זה, מביא ראייה משאור כדלהלן, והוא הדין לפירות].

ויש להביא ראייה שגם בן נח אסור להקריב פירות בכמה. דהנה, שאור ודבש בחדא מחתא כתיבו, ובשאור איתא בירושלמי (עבודה זרה א, א) דירבעם בן נבט פיתה את ישראל להקריב לעבודה זרה, ואמר להם, שעבודה זרה אינה מקפדת כל כך מה יקריבו לה, שאפילו שאור מותר להקריב לה, שכתוב בה שהקריבו לה שאור, דכתיב (עמוס ד, ה) "וְיִקְטְרוּ מִקֶּמֶץ, תוֹדָה", הנה מוכח מהירושלמי, ששאור אינו מותר אלא לעבודה זרה, אבל לה' אפילו בכמה אסור, כיון שירבעם הביא את השאור כדוגמא מיוחדת, לדבר, שלה' אסור לעשותו, ורק העבודה זרה היא שאינה מקפדת. וכשם ששאור אסור בכמה לה', הוא הדין דבש, דהיינו פירות, דבחד דין הם. [ובדקדוק רב כתב המשך חכמה "דגם בן נח בכמה זידיה אסור בשאור", ולא כתב דבש, כי הוא הקדמה לראיה שמביא על שאור בלבד, אלא שממילא פשוט דהוא הדין פירות].

אבל יש לתת טעם, מדוע באמת החמירה תורה כל כך בהקרבת פירות על גבי המזבח, ועוד אפילו בכמה לבן נח, והרי הרבה מאוד דברים אין בכמה

[כב]

משך חכמה

פרשת בראשית, פסקא כ-כג

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

תשפ"ג, גליון מס' תקח טל: 052-7611435 מייל: v.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

התרגום. וזה, ויאמר קין - אל הבל אחיו, שאמר בלבו, שמכונן השם יתברך, אל הבל אחיו, ולכן אמר השם יתברך קול דמי אחיך כו', ירצה, שהוא בדבריו, כביכול, גרם לחרת אפו של קין על הבל. ודו"ק⁶.

[כג]

(ד, כו) ולשת גם הוא ילד בן ויקרא את שמו אנוש אז הוחל לקרא בשם ה':

מה הפירוש או הוחל לקרוא בשם ה'

(ד, כו) אז הוחל לקרוא בשם ה'. הנה? בפרשה של קין לא כתיב

ועל פי זה מיושב הכל, דכך פירוש הכתוב "ויאמר קין - אל הבל" פירוש, קין אמר בלבו, שמה שאמר ה' ואליך תשוקתו כו' הוא "אל הבל", הוא מכונן, והבל רודף הוא, שרוצה להרגו וה' הבטיחו שיוכל לו, היינו שיוכל להורגו ולשלוט עליו, לכן הרגו, שאפילו בן נח מותר להרוג רודף, שאין לך דבר המותר לישראל ואסור לבני נח (סנהדרין נט, א).

ועל פי זה יתיישב לנו תמיה גדולה מאוד, דכתיב להלן (ד, י) "ויאמר מה עשית קול דמי אחיך צעקים אלי מן האדמה", ופשוטו של מקרא צריך ביאור [עיי' רש"י מה שנתקשה בזה]. אבל לאור המבואר יתבאר היטב, דה' אמר לקין, שדמי הבל צועקים על ה', שכביכול ה' גרם להבל לההרג, שאמר לקין "ואליך תשוקתו ואתה תמשל בו", שהוא לשון המשתמע לשתי פנים, ומשמעו שהבל מתכוון להורגו.

⁶ תמצית דבריו: קין פירש, שמה שאמר לו ה' "ואליך תשוקתו ואתה תמשל בו", פירושו, שהבל משתוקק לאבדו, אבל אתה תמשול עליו, ולא יהרוג אותך. וזה הפירוש "ויאמר קין", שאמר בלבו, שמה שאמר לו ה', ואליך כו' הכונה "אל הבל אחיו", שמתחסם להבל אחיו, ולכן הרגו כדין רודף.

[כג]

⁷ [כג] על הפסוק (בראשית ד, כו) "ולשת גם הוא ילד בן ויקרא את שמו אנוש אז הוחל לקרא בשם ה'", יש לבאר מה הפירוש או הוחל כו', ורש"י פירש וז"ל "אז הוחל - (לשון חולין) לקרא את שמות האדם ואת שמות העצבים בשמו של הקדוש ברוך הוא, לעשותן עבודה זרה, ולקריתן

[כב]

(ד, ח) ויאמר קין אל הבל אחיו ויהי בהיותם בשדה ויקם קין אל הבל אחיו ויהרגהו:

מה הפירוש "ויאמר קין אל הבל", ומדוע הרג קין את הבל

(ד, ח) ויאמר קין אל הבל אחיו, ויהי בהיותם בשדה. יתכן⁵ כי קין אמר אל לבו, שכוונת השם יתברך, בדברו, ואליך תשוקתו ואתה תמשל בו, שכיוון אל הבל אחיו, שהבל משתוקק אליו לאבדו ולהכחידו מן העולם, אבל, ואתה תמשל בו, היינו שקין ימשול עליו. ולא פירש דברי השם שמכוונים אל החטא, וכביאור

⁵ [כב] על הפסוק (בראשית ד, ח) "ויאמר קין אל הבל אחיו ויהי בהיותם בשדה ויקם קין אל הבל אחיו ויהרגהו", יש לדקדק: א. מה הפירוש "ויאמר קין כו'", ולא מפורש מה אמר לו. ורש"י פירש וז"ל "ויאמר קין אל הבל - נכנס עמו בדברי ריב ומצה להתגולל עליו להרגו, ויש בזה מדרשי אגדה אך זה ישובו של מקרא" עכ"ל. והמשך חכמה מבאר בדרך אחרת. ב. מה הסיבה שהרג את הבל אחיו, והוא פלא גדול, וכי בגלל שלא שעה ה' למנחתו עבר על רציחה, שהוא אחד משבע מצוות בני נח. ולולי דמיסתפינא אמינא, שחסר כו' בדיבור המתחיל. ויש לעיין בכתב היד].

ומבאר המשך חכמה, בהקדים הא דכתיב לעיל מיניה, כשחרה אפו של קין שה' לא שעה למנחתו, אמר לו ה' (בראשית ד, ז) "הלא אם תיטיב שאת ואם לא תיטיב לפתח חטאת רבך", ופירושו על פי תרגום אונקלוס וז"ל "הלא אם תוטיב עובדך, ישתביק לך. ואם לא תוטיב עובדך, ליום דינא, חטאך נטיר", וזה פירוש פשוט.

אבל המשך חכמה כתוב "ואליך תשוקתו ואתה תמשל בו", קשה, מה הכונה בזה. ורש"י פירש וז"ל "ואליך תשוקתו - של חטאת, הוא יצר הרע, תמיד שוקק ומתאוה להכשילך: ואתה תמשול בו - אם תרצה תתגבר עליו" עכ"ל, וזה הוא כונת תרגום אונקלוס, שתירגם "עתיד לאתפרעא מנך אם לא תתוב, ואם תתוב ישתביק לך" ע"כ, אבל כל רואה יבחין שלשון זה קשה מאוד בפשט הכתוב.

ומבאר המשך חכמה, שקין הבין, שמה שאמר ה' בסוף המקרא, עולה על הבל אחיו, וכך פירוש הכתוב "ואליך תשוקתו" פירוש, אליך תשוקתו של הבל, לאבד אותך מן העולם, ואתה תמשל בו", אבל אל תפחד, כי אתה תצליח למשול בו.

משך חכמה

פרשת בראשית, פסקא כ-כג

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

תשפ"ג, גליון מס' תקח טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

(בראשית יב, ח. יג, ד) אצל אברהם, ובתולדות (בראשית כו, כה) גבי יצחק, ויבן מזבח ויקרא בשם ה', ומוסב אז, על שלמעלה, וכיוצא בזה בפרשת עקב (דברים י, ח) בעת הבדיל ה' את שבת הלוי, יעוין שם. וזה נכון בכוננת אונקלוס, ודו"ק⁸.

לפרסם בעבודת הקרבנות את שם ה', כמו שעשה אברהם ויצחק, כדי שלא יפסיקו מעבודתה, אלא שיקריבו על הכונה הראויה.

ואל תתמה שלפי פשוטו של מקרא תהיה תיבת "אז" עולה על למעלה, למעשה של קין והבל, כי מצאנו בתורה שתיבת אז עולה על למעלה, ולא על הסמוך לה, דכתיב (דברים י, ח) "בַּעַת הַהוּא הַבְּדִיל ה' אֶת שֶׁבֶט הַלְוִי לְשֵׂאת אֶת אֲרוֹן בְּרִית ה' לְעִמָּד לְפָנָי ה' לְשָׁרְתוֹ וּלְכַרְף בְּשֵׁמוֹ עַד הַיּוֹם הַזֶּה", ולפני כן כתוב (דברים י, ז) "מִשֶּׁם נִסְעוּ הַגִּדְגָּדָה וַיִּמְן הַגִּדְגָּדָה יִטְבְּחָהּ אֶרֶץ נַחְלֵי מִיָּם", וזה היה בסוף ארבעים שנה, והלויים הופרשו בשנה שניה כשהוקם המשכן, אלא על כורחך, דאז עולה על למעלה, על חטא העגל דכתיב לעיל מיניה (ט, ח).

ועל פי זה יתבאר לנו גם כוננת האונקלוס, שתירגם כאן וז"ל "ולשת אף הוא אתיליד בר, וקרא ית שמיה אנוש, בכין ביומוהי חלו בני אנשא מלצלאה בשמא דה" עכ"ל, הנה מפרש שבימיו התחילו להתפלל בשם ה', והוא פלא גדול, וכי עד עכשיו לא התפללו בשם ה', ולאור המבואר יש לפרש זאת גם בכוננת האונקלוס, שמאז שנהרג הבל על ידי הקרבנות, החלו להתפלל בשם ה' על הקרבנות, כמו שעשו אברהם ויצחק.

⁸ **תמצית דבריו: כיון שהרג קין את הבל, הפסיקו פשוטי העם להקריב קרבנות, שפחתה עבודת הקרבנות בעיניהם, שהביאה לרציחת הבל. לכן החלו הצדיקים שהקריבו קרבנות לאחר מכן, לקרוא בשם ה', היינו לפרסם אלוקתו יתברך בעבודת הקרבנות, שידעו עד כמה אפשר לזכות להשגחת ה' ולקרבתו על יד הקרבנות, לכן אדם נח קין והבל לא קראו בשם ה' על המזבחות שלהם, ורק לאחר מכן החלו אברהם ויצחק לקרוא בשם ה' למזבח. וזה, אז, כשנהרג הבל, התחילו הצדיקים לאחר מכן לקרוא בשם ה', ולפרסם אלוקתו בעבודת הקרבנות.**

רק ה', וכמו שאמר בן עזאי סוף מנחות (קי, א), שלא נאמר בקרבנות רק שם המפורש, כדי שלא ליתן פתחון פה למינים לאמר שמקריבים חלילה לאיזה כח נפרד וכיוצא בזה. והנה אחרי שהבל נהרג עבור הקרבנות, פסקו אנשי הדור מלהקריב קרבנות, והוחל לקרא כולם בשם ה', רצונו לומר, מה שפירסמו עבודת השם יתברך והשגחתו, על ידי הקרבנות, וכמו שכתוב בלך

אלהות" עכ"ל, ואין זה פשוטו של מקרא, דלא מצאנו הוחל לשון חולין בתורה, אלא התחלה. וגם פשוטו של מקרא קשה מאוד, שלא כתוב על מה קראו שם ה'. ופירוש רש"י הוא מחז"ל (תנחומא נח, כד) ודרשוהו על דרך הדרש, והמשך חכמה בא לפרש פשוטו של מקרא.

ומבאר המשך חכמה, בהקדים מה שיש להקשות, מדוע באדם, ונח, וקין והבל שהקריבו קרבנות, לא קראו למזבח בשם ה', אבל אברהם קרא בשם ה' בעבודת הקרבנות, דכתיב להלן (בראשית יב, ח) "וַיִּקְרָא שֵׁם מִזְבְּחַת לְה' וַיִּקְרָא בְּשֵׁם ה'", וכן להלן (בראשית יג, ד) "וַיִּקְרָא שֵׁם אֲבְרָם בְּשֵׁם ה'", וכן ביצחק (בראשית כו, כה) "וַיִּקְרָא שֵׁם מִזְבְּחַת וַיִּקְרָא בְּשֵׁם ה'", והוא פליאה גדולה.

אבל הביאור בכל זה, דהנה עבודת הקרבנות, למרות חשיבותה הגדולה, יכולים לטעות בה ולהקריב לעבודה זרה ולכוחות אחרים, וצריך משנה זהירות בעבודתה, לכן בכל פרשת קין לא כתוב אלא שם ה', שאמרו חז"ל (מנחות קי, א) "תניא, אמר רבי שמעון בן עזאי: בוא וראה מה כתיב בפרשת קרבנות, שלא נאמר בהן לא אל ולא אלהים אלא ה', שלא ליתן פתחון פה לבעל דין לחלוק" ע"כ, ופירש רש"י וז"ל "לבעל הדין - לאומרים רשיות הרבה הן, והדבר מוכיח, שזה ששמו כך ציום להקריב לו מנחה, [וזה] ששמו כך ציום להקריב לו פרים וזה אילים, לכך נאמר בכלם ריח ניחוח לה" עכ"ל רש"י.

והנה לאחר שנהרג הבל על ידי קין, פסקו אנשי הדור, פשוטי העם, להקריב קרבנות, כי ראו שעבודתה מביאה לידי רציחה, אבל באמת כאשר עבודת הקרבנות נעשית כראוי לשם ה', ולפרסם אלוקתו יתברך, היא עבודה נשגבה מאוד, לכן, מאז שנהרג הבל, החלו הצדיקים שהבינו מעלת הקרבנות, לפרסם את שמו יתברך בעבודת הקרבנות, דהיינו לפרשם שם המיוחד, שפסרמו שהוא היה הוה ויהיה יש לו נחת רוח מעבודתה, והחלו לקרוא ולפרסם שם ה' בעבודת הקרבנות, שידעו גודל מעלתה, ולא יפסיקו להקריב, אלא יקריבו בכונה הראויה.

וזה פשט הכתוב, אז, שנהרג הבל על ידי קין, ומחמת זה פסקו להקריב קרבנות, הוחל לקרוא, היינו אלו שכן המשיכו להקריב קרבנות, החלו

